

Тема 4
з навчальної дисципліни «Історія держави і права
України»

«Суспільно-політичний лад та система права в українських землях литовсько-польської доби (середина XIV – середина XVII століть). Інститути держави та права України періоду Речі Посполитої»

ТЕЗИ (ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ) ЛЕКЦІЇ

Політико-правові наслідки розпаду Русі протягом першої половини XIV ст. Порядок приєднання українських земель та князівств до Великого князівства Литовського, королівств Польського й Угорського та господарства Молдавського.

I. Велике князівство Литовське. Правове становище українських земель і князівств у складі Великого князівства Литовського др. пол. XIV – XVI ст. Принцип «старовини не рушити, новини не заводити».

Збереження основних засад українського. державного права у другій половині XIV - XVI ст., в Україні (Київщина, Чернігівщина, частина Полісся й Волині). Васальний характер українських князівств у складі Великого Князівства Литовського до другої пол. XV ст. з широкою автономією. Велике Князівство Литовське як держава держав. Поступова ліквідація державної самостійності устрою українських земель і князівств, що входили до Великого Князівства Литовського. Новий територіальний поділ на воєводства і староства з початку XVI ст. Призначення великим князем урядовців українських земель: Державний статус воєвод, каштелянів, староств, намісників, державців, тивунів.

Правове положення українського населення Великого Князівства Литовського Зміни у суспільному устрої кінця XV - першій пол. XVI ст. Консолідація людності у великі суспільні стани. Шляхта. Міщанство. Селянство. Бояри і слуги. Початок формування окремого українського стану – козацтва.

Центральна влада Великого князівства Литовського. Три чинники зверхньої Великий князь. Важлива функція великого князя - роздача земель на праві умовного помісного землеволодіння. Пани-Рада. Склад Господарської ради (Пани-Рада) та її компетенція. Сейм Великого князівства Литовського. Розвиток сеймів у Великому Князівстві Литовському припав на кінець XV і першу пол. XVI ст. Сейм як установа представницького, європейського парламентарного типу. в 1564 р. був Ухвалення юридичного порядку шляхетського представництва на сеймах у 1564 р. Вибори послів (по 2 на повіт) на повітових сеймиках. Писана інструкція депутатам, яка визначала їх волю при розгляді справ на Сеймі. Склад, організація роботи та компетенція Сейму.

Центральна державна адміністрація (Уряд). Створення урядів протягом XV ст. Двоякість як характерна риса урядів Великого князівства Литовського. Урядовці-достойники: Маршалок земський та маршалок двірський, Канцлер та підканцлер, Земський підскарбій та двірський підскарбій, Гетьман земський (пізніше великий) та гетьман двірський (пізніше польний).

Місцева адміністрація, Українські удільні князівства до середини XV ст. (Велике князівство Київське до 1471 р.). Адміністративна реформа. Поділ на воєводства і повіти, на чолі яких стояли воєводи і їх заступники — каштеляни та повітові старости.

Устрій українських міст Великого князівства Литовського. Самоврядування в українських містах магдебурзького зразка. Магістрат. Війт. Палата ради та Палата лави. Бургомістри. Писар Канцелярії. Скарбниця. Шафари. Міста з повним магдебурзьким правом. Міста з неповним магдебурзьким правом. цей час організувався за німецьким (магдебурзьким) правом. Ратуші. Цехи

західноєвропейського зразка. Структура цехів: повноправні майстри, підмайстри та учні. Міське ополчення та сторожа.

Періодизація розвитку права в Литовсько-Руській державі. Литовська Метрика – державний архів Великого князівства Литовського.

Джерела литовсько-руського права. Звичаєве право. Сприйняття українського звичаєвого права великокняжою владою. Статус українських правових звичаїв в ієрархії джерел права. Термінологія. Загальноземських та місцеві правові звичаї. Види звичаєвого права: феодальне, маєткове, міське, торгове, великокняже тощо. Звичаєве право національних меншин. Міждержавні і міжнародні договори. Поняття унія. Договори між Великим князівством Литовським та Німецьким орденом, Новгородом, Московською державою, Кримським ханством, Туреччиною, Угорщиною, Польщею тощо. Визначення реальних та персональних уній. Найбільш важливі договори – унії між Литовсько державою та королівством Польським: **Кревський акт 1385 р.; Віленська умова 1401 р.; Горodelьська умова 1413 р.; Люблинська унія 1569 р.** тощо. Привілеї та їх класифікація. Поняття «привілея» як правового акту. Великокняжі та королівські привілеї. Загальне та партикулярне значення привілеїв. Види привілейних грамот: жалувані, дарувальні, охоронні, підтверджувальні тощо. Локаційні грамоти містам на магдебурзьке право самоврядування.

Систематизація литовсько-руського права. Економічні й політичні причини та юридично-технічні передумови систематизаційних робіт. Етапи систематизації права. Великокняжа канцелярія – орган систематизації права. **Жалувана грамота Казимира IV 1457 р.** - перший загальноземських збірник Великого князівства Литовського. **Судебник Казимира 1468 р.** – перший кримінальний кодекс на території українських земель. Уставні земські грамоти другої пол. XV – поч. XVI ст. – конституційні хартії українських земель. **«Уставна грамота Литовського великого князя Олександра жителям Волинської землі», 15 лютого 1501 р.. «Уставна грамота Литовського великого князя Олександра жителям Бельської області» 22 лютого 1501 р.. «Уставна підтверджувана грамота жителям Київської області», 8 грудня 1507 р. «Уставна королівська грамота жителям Волинської області», серпень 1509 р. «Уставна підтверджувана грамота жителям Київської області», 1 вересня 1529 р.** тощо. Роль земських уставів в правовій історії України. **Устава на волоки 1557 р.** – перший нормативно-правовий акт земельного права в українських землях. Зміст: норми земельного, лісового, водного, екологічного цивільного, адміністративного, фінансового права тощо. Практичне застосування Устави. **Статут Великого князівства Литовського 1529 р.** («Права писані, дані панству Великого князівства Литовського, Руського, Жемантійського») - основний звід права Великого князівства Литовського. Зміст: I-III розділи, - в основному, норми конституційного права та принципіальні положення інших галузей права; IV-V розділи — шлюбно-сімейне та спадкове право; VI розділ - судово – процесуальне право; VII розділ — кримінальне право; VIII розділ — земельне право; IX розділ — лісове, водне, екологічне право; X розділ — цивільне право; XI-XIII розділи — кримінальне та процесуальне право. Юрисдикція та значення Статуту. **Статут Великого князівства Литовського 1566 р.,** причини підготовки та порядок видання Зміст: Розділи I-III - норми державного права; розділ

IV – судоустрій; розділ V-X — приватне право; розділи XI-XIV – кримінальне право та судовий процес. **Статут Великого князівства Литовського 1588 р.** - найбільш повний середньовічний збірник законів Європи. Зміст. Переклад Статуту польською мовою 1614 р.

Збірники магдебурзького права. Поняття магдебурзьке право. Привілей 1188 р. місту Магдебургу. Суть магдебурзького права. Поширення магдебурзького права у Україні: Новий Санчна на Лемківщині (1299 р.), Санок (1339 р.), Львів (1356 р.), Кам'янець-Подільський (1374 р.), Луцьк (1432 р.), Рівне (1493 р.), Київ (1494 р.), Дубно (1507 р.). Острог (1528 р.), Любомль (1541 р.), Тернопіль (1548 р.) тощо. «Саксонське зерцало» (1221—25) та його пізніші аналоги «Швабське зерцало», «Німецьке зерцало» тощо. Джерела магдебурзького права України. Збірники Б. Гроїцького (починаючи з 1566), П. Щербича (1581), П. Кушевича (1623), «Короткий покажчик магдебурзького права по книзі «Порядку», «Коротенькі витяги з книги «Порядку» та ін. Значення магдебурзького права у розвитку правової системи України.

Характеристика галузей литовсько-українського права.

Речове (цивільне) право. Основні підгалузі та інститути речового права. Джерела та пам'ятки цивільного законодавства литовсько-руської доби. **Інститут права власності.** Суб'єкти речових (цивільних) правовідносин (держава, церква, міста, громада, рід, сім'я, особа). Розширення прав юридичних осіб. Фізичні особи (за віком, статтю та станом). Способи набуття права власності. Втрата права власності. **Поняття інституту права володіння** (складова права власності та фактичне панування над річчю з обмеженим правом розпорядження нею). Сервітут (право на чужу річ). Поняття «емфітевзису» (довгострокове, відчужуване та успадковане речове право на чуже майно, для володіння і користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб) в українському праві. Порядок набуття права володіння та його втрата. Захист права власності та володіння. Поняття «позовна давність». **Інститут зобов'язального права.** Зобов'язання з порушення договорів та з припинення шкоди під час скоєння злочину. Делікт в литовсько-руському праві. Види договорів. Договір обміну та його звичаєва форма. Договір застави (іпотечна, фидуціарна та пігнусова форми). Особливості українського заставного права на маєткову спадкову землевласність. Застави «на урок» та «на упад». Застава рухомого майна (худоба й коні). Словесна форма укладання застави. Договір купівлі-продажу рухомого та нерухомого майна. Перехід акту купівлі – продажу з символічної форми у формальну за вимогами законодавства. Самопродаж у неволю. Договір позики та його зміни: 1) скасування складного нормування процентів; 2) письмове документальне оформлення позики понад 10 кіп грошей під загрозою їх втрати тощо. Договір найму. Зміни у змісті особового договору найму «locatio-conductio operarum». Застосування форм найму «locatio-conductio operis» в містах, та «locatioconductio rei» в найманні рухомого майна, приміщень, живого і мертвого інвентаря, збіжжя та землі. Договори на оренди мит, кормч, млинів, лісових робіт тощо похожих селян. Зміни у договорах поклажі, дарування, поруки тощо. Солідарне облігаційне право. Особливості зобов'язань в наслідок правопорушення, які виникали за законом (делікти). Поняття вини. Станова

належність винного. Матеріальна шкода та втрата. Індивідуалізація матеріальних і особових прав і обов'язків. Забезпечення зобов'язань

Родинне право. Інститут шлюбного права. Поняття шлюбу одночасно як договору і божественного таїнства. Форми укладання шлюбу: звичаєве весілля та вінчання. Моногамія, полігамія та поліандрія. Обмеження при укладанні шлюбу. Вік одруження (18 та 13 років). Згода батьків чи родичів на шлюб. Справи про розірвання шлюбу - компетенція духовного суду. Статус незаконно народжених та позашлюбних дітей. Майнові взаємини подружжя та батьків і дітей. Регулювання посагу, віна та привінку. **Інститут опіки** та вплив на його розвиток маґдебурзького права і офіційного законодавства. Вік встановлення опіки. Опікуни за законом та за заповітом. Порядок установа опіки. Права та обов'язки опікунів. Відповідальність за порушення опікунських норм. **Інститут спадкового права.** Законодавча регламентація спадкового права. Модифікації норми спадкового права: 1) право заповідача на вільний вибір спадкоємця за поза кола законних спадкоємців на нерухомість; 2) заповідачем може бути особа не обмежена в правах; 3) позбавлялися права скласти заповіт неповнолітні діти, ченці, черниці, не виділені від батька сини, полонені і невільники, двірська челядь, божевільні, вигнанці та збезчещені судом тощо. Воля та обмеження заповідача. Категорії спадкодавців. Право на спадщину за заповітом. Наявність правоздатності у спадкоємців. Поняття тестаменту.

Карне право. Ідейні основи карного (кримінального) права литовсько-української доби. **Поняття злочину.** Суб'єкт злочину (14 - 18 років). Об'єкт та предмет злочину. Правопорушення й вина злочинця. Причинний зв'язок між дією злочинця та її наслідком. Необхідна оборона. Поділ учасників злочину (головні виконавці, помічники, підмовники). Категорії злочинів (проти публічного та приватного добра). **Види злочинів проти публічного добра:** зневага маєстату; проти суспільності; проти церкви та релігії; проти моралі. **Види злочинів проти приватного добра:** проти життя людини; проти тіла; проти честі й свободи; проти домашнього миру; проти майна. **Поняття кримінального покарання** як композиційної системи викупів і публічних кар. Система покарань (приватні та публічні). Приватні покарання («головщина», «нав'язка»). Публічні покарання. Додаткові покарання: вигнання.

Українське правосуддя литовсько-української доби. Судоустрій. Періодизація еволюції судоустрою в українських князівствах і землях Великого князівства Литовського: 1) з моменту приєднання – 1385 р.; 2) 1386 - 1565 рр. 3) 1566 – 1569 рр. 4) 1569 – 1648 рр. Судова система станово-представницького періоду. Центральні та провінціальні суди. Центральні державні судові органи. Провінціальні державні суди. Допоміжний персонал судів: дітські, вижі, возні, ув'язчі, писарі і дяки. Міські суди. Громадські (копні) суди. Домініальні судові органи. Ярмаркові суди. Судова реформа 1566 – 1569 рр. Земські, замкові й підкоморські судові органи в повітах. Луцький трибунал для українських воєводств: Волинського, Брацлавського й Київського (1570 – 1589 рр.). Люблинський трибунал. Виникнення автономного, станового козацького правосуддя. Скрутинія. **Судовий процес.** Судочинство литовсько - української доби. Поняття «поступка правного». Легальність судової розправи. Безпосередність, усність і публічний судового

процесу. Станова нерівність суспільства і службова залежність сторін. Сторони безпосереднього судового засідання. Поняття третьої особи у судовому процесі. Стадії судового процесу: вступне слідство («звід», «гоніння слідом», хатні струси, заповідь втрати, поволання тобто оголошення певних фактів, зізнання перед державними органами важливих фактів і вписування їх до урядових книг), позов, розправа (розсудок), вирок (декрет), апеляція, виконання декрету. Судові процесуальні докази: визнання провини (без примусу), документальні джерела (публічні й приватні), огляд місця події або спору, речові докази, свідки (урядові та приватні), присяга (тільки для однієї сторони), жереб і допити на муках (3 рази) тощо. Особливості інквізиційного процесу в українсько-литовському судочинстві.

Міжнародно-правові підстави приєднання західноукраїнської земель Галичини, Холмщини, Бельщини та Західного Поділля до Польського королівства (1340 – 1387 рр.). Доба «руського права» в українських воєводствах Польщі (1387 – 1434 рр.). Інкорпорація права українських земель у загальнопольську правову систему.

II. Королівство Польське. Міжнародно-правові підстави приєднання західноукраїнської земель Галичини, Холмщини, Бельщини та Західного Поділля до Польського королівства (1340 – 1387 рр.). Доба «руського права» в українських воєводствах Польщі (1387 – 1434 рр.). Інкорпорація права українських земель у загальнопольську правову систему. Прилучення з Польським королівством Галичини з Белзькою землею і Холмщиною (1392 р.) Руське князівство (королівство). Правове положення українських земель у складі Польського королівства (1439 – 1569 років). Руське воєводство (лат. *Palatinatus Russiae*, пол. *Województwo ruskie*) адміністративно-територіальна одиниця Королівства Польського та Корони Польської у Речі Посполитій 1434–1772 роках.

Корона Польського Королівства (*Corona Regni Poloniae*) як відокремленість держави, від особи монарха. Сутність Корони в тому, що корону - символ влади та державної незалежності - відділяли від особи монарха і пов'язували з державою у цілому. Центральні органи влади. Король. Королівська рада. Сейм. Урядовці.

Станове суспільство українських земель Руського королівства і Руського воєводства.

Руське воєводство у складі Польського королівства з 5 земель: Львівської — з центром у Львові, Галицької (також Покуття) — з центром у Галичі, Перемишльської - з центром у Перемишлі, Холмської — з центром у Холмі та Сяноцької — з центром у Сяноку. Було єдиним з-поміж воєводств на українських землях, яке поділялося на землі. Повіти: Львівська земля складалася з Львівського, Жидачівського, Городоцького повітів; Галицька земля — з Галицького, Тербовельського, Коломийського, Снятинського; Перемиська — з Перемиського, Переворського, Лежайського, Самбірського; Холмська — з Холмського, Красноставського, Ратненського та Грубешівського; Сяноцька — зі Сяноцького.

Урядницька структура Руського воєводства. Воєвода руський. Кожна з земель мала свого Каштеляни земель. Сенатори від Руського воєводства у загальнодержавному Сенаті (6 світських сенаторів та 3 церковних (арцибіскуп львівський, католицькі єпископи Перемишля, Холму). Руське воєводство як одне з найбільш заселених та урбанізованих територій в українських землях. Західноукраїнські міста з магдебурзьким правом самоврядування.

Джерела права українських земель у складі Польського королівства з середини XV до 1569 р.: українські правові звичаї, норми волоського звичаєвого права, князівське уставне право, міське магдебурзьке право, канонічне (церковне) право. Польське законодавство (королівські закони - конституції, загальні й особисті привілеї, постанови сеймиків, акти Великого вального сейму). Судовий прецедент. Внутрішні та міжнародні договори. Пам'ятки права: Вислицький статут 1347 р., Вартський статут 1420-1423 рр., Повний звод статутів Казимира Великого 1420 р., Статут Ласького 1505 р., Статті Магдебурзького права 1556 р. Бартоломея Гроїцького тощо.

Розвиток цивільно-правових відносин у Галичині. Суб'єкти цивільного права (фізичні та юридичні особи). Поняття повної правоздатності. Фактори визначення дієздатності. Дефініція рухомого та нерухомого майна. Об'єкти цивільних відносин. Інститут права власності (własność). Інститут права володіння. Правовий захист права власності та володіння. Нові форми застави нерухомого майна (застава-оренда та застава - без оренди). Zobov'язальне право. Правоздатність суб'єктів у цивільних zobov'язаннях. Підстави виникнення zobov'язань. Найпоширеніші види договорів: міна, купівля-продаж, позика, поклажа, особистий та майнового найму, перевезення, дарування, підяду тощо. Поняття «права складу». Порядок забезпечення договорів (застава рухомого та нерухомого майна, поручительство). Особливості спадкового права. Спадкування за заповітом. Відчуження права на заповіт. Виморочне право на спадкове майно. Основні спадкоємці за заповітом у польському та українському праві. Спадкування за законом. Батьківське та материнське майно. Підстави відмови від спадщини.

Сімейно-шлюбні відносини як сукупність норм канонічного права. Громадянський шлюб. Встановлення церквою контролю над шлюбом. Католицька сімейна доктрина. Забезпечення шлюбного канонічного права (законодавство, суд). Стадії укладання шлюбу: сватання, оглядини, заручення, вінчання та весілля. Необхідні умови для укладання шлюбу (вік, згода батьків, 3 попередні шлюби). Підстава для припинення шлюбу. Поняття «відлучення від стола та ліжка». Сепарація. Рішення Тридентського собору 1563 р. «Розвідне» та «вихідне» в українському звичаєвому праві Галичини. Панівне становище у галицькій сім'ї. Майнові відносини подружжя. Віно та посаг у сімейно-шлюбному праві. Відношення батьків та дітей. Поняття родичів. Статус жінки та дружини у Руському воєводстві XVI століття.

Карне право Галичини у складі Польського королівства. Пам'ятки карного (кримінального) права другої половини XIV – кінець XVI століть: Віслинський 1447 р., Повний звод Статутів Казимира Великого 1420 р., Вартський статут 1423 р., Статут Яна Ласького 1506 р. тощо. Дія стародавніх правових українських звичаїв у кримінальному праві. **Поняття злочину.** Поділ злочинів на великі справи (causae maiores) та справи менші (causae minores). Публічні і приватні обвинувачення за злочини. Визначення термінів «банда» та «принципалу». Поняття рецидиву. Види злочинів. **Поняття «кари».** Мета покарання: Церковні покарання (відлучення від церкви, заборона богослужінь тощо). Поняття амністії.

Судоустрій та судочинство в українських землях Польського королівства. Судовиробництво у Руському королівстві до 1434 р. Судова реформа у Польському

королівстві 1435 р. Введення земських, гродських та підкоморських судів. Судові повіти. Трьох галузева система судового та адміністративного устрою: Особливості судової організації у Руському воєводстві (Львівська, Перемишльська, Галицька, Сяноцька та Холмська землі). Поняття апеляції (лат. *appellatio* – звернення). Категорії королівських судів.. Вічовий суд Руського воєводства. Судові функції Вального сейму. Волоські громадські суди у Галичині. Судовий процес у Руському воєводстві. Арбітражне судовиробництво. Мирова угода. Система доказів. Досконалі та недосконалі («повні» і «неповні») докази. Присяга шляхтича («доводом»). Покази свідків. Клятва. Речові докази.. Вирок. Способи відміни вироків: 1) ремісія; 2) догана судії. Інститут апеляції. Завдаток при оскарженні вироку. Персональна та майнова екзекуція. Інститут судових виконавців. Помилування та амністія. Розвиток інквізиційного процесу.

III. Річ Посполита. Правове положення основних станів населення в українських землях Речі Посполитою.

Державний лад Речі Посполитої. Постанови Люблінської унії 1569 р. Король, сенат й посольська палата. «Генріхові артикули» 1572 р. Річ Посполита як шляхетська республікою, очолювана королем, котрий визнавав «вільну елекцію», тобто вибори глави держави, відмовлявся від принципу успадкування трону, зобов'язувався не вирішувати питань війни і миру без урахування думки сенату, не скликати «посполитого рушення» без згоди сенату, мати при собі 16 сенаторів, кожні два роки скликати сейм. Король у сенаті. Роль сенату у складі вального сейму. Сенатори в сеймі. Найвпливовіша частина вального сейму була посольська палата (170 делегатів-послів від земської шляхти). Постанови сейму - конституціями.

Центральне управління у Речі Посполитій. Коронний, або великий, маршалок та надвірний маршалок. Коронний (польський) канцлер та підканцлер королівської канцелярії. Коронний підскарбій. Коронний гетьман.

Основа правої системи Речі Посполитої (1569 – 1795 рр.). Західноєвропейська правова культура. Усвідомлення підданими своїх прав та обов'язків перед законом. Дуалізм права України у складі Речі Посполитої. Дві системи права на українських землях: польська в Галичині та литовсько-руська на Правобережній й Лівобережній Україні. Джерела права. Національна ідентичність українського звичаєвого права. Королівське законодавство (конституції, едикти, військові артикули, ординації тощо). Сеймові конституції і постанови. Козацько – королівські договори кінця XVI – XVII століть. Міське магдебурзьке право. Пам'ятки права. Люблінська унія 1569 р., Артикули Генріха Валуа 1573 р. (елекція 1632 р.), Ординація Війська Запорізького реєстрового 1638 р., тощо. «*Volumina legum*» - 6-й томний звід систематизація польського права (з XIV ст. і до 1736 р) Ю. Залуского та С. Конарського. Статут Великого князівства Литовського 1588 р. **Закон про міста 1791 р. Конституція 3 травня 1791 р.**

Зміни у цивільному праві. Повна правоздатність і дієздатність (24 роки). Цивільно-правові обмеження церкви як юридичної особи. Власність та інші майнові права. Подальша охорона земельних володінь. Магницькі латифундії. Майорат. Міська земельна власність. Іпотека. Виникнення та укріплення зобов'язань. **Шлюб та сім'я.** Укладання шлюбу та його дійсність. Запровадження обов'язкової церковної форми заключення шлюбу між католиками та заборона його розірвання

(Триденський собор 1577 р.). Поняття «куниці» в українському праві Корони. Майнові права подружжя. **Шлюбний контракт**. Незаконнароджені та позашлюбні діти. Право легітимації позашлюбних дітей шляхти королем (до 1578 р.) та сеймом. Законодавча регламентація прав та обов'язків опікунів. Запровадження інституту піклування. Обмеження права складання заповіту та спадкування без заповіту (за законом) у земському праві. Свобода розпорядження надбаним нерухомим майном через заповіт за міським правом.

Зміни у кримінальному праві в українських землях Речі Посполитої. Публічні та приватні злочини. Старі та нові види злочинів: проти короля (сrimen laesae maiestatis), зрада вітчизні, проти релігії, проти моралі та благочиння (гомосексуалізм та скотоложство), привласнення суспільного майна, бунти та заколоти проти міської влади, проти діючих положень про працю, проти суспільного порядку та спокою, проти життя та здоров'я, проти свободи та честі, майнові злочини, Заборона примирення при убивстві (1588 р.). Інстигатор (судовий звинувач). Участь в процесі делятора (донощика).. Види покарань: смертна кара, каліцтво, позбавлення честі (інфамія) та опала (баниція), вигнання (виволання), конфіскація майна, приватні грошові покарання. Уніфікація розміру штрафів сеймовим законодавством.

Удосконалення судової системи Речі Посполитої. Вищі (центральні) судові органи. Королівський трибунал. Звуження апеляційних функцій короля (1578 р.). Люблінський трибунал. Луцький трибунал – вищий судовий орган для Правобережної України (1578 – 1590 рр.). 19 квітня 1579 р. Український трибунал у місті Батурині – вищий орган гетьманського правління в Україні (19 квітня 1579 р.), який поширював свою дію на Чернігово-Сіверщину. Суд державного сейму. Суд королівських асесорів. Суд референдаріїв. Суд великого маршалка. Комісарський Суд першої інстанції. Магістратські суди (у містах, що користувалися магдебурзьким самоврядування). Доменіальні, вотчинні суди. Духовні суди. Поява українських козацьких судів.

Доц. Вовк О.Й.